

DISCLAIMER

Onafhankelijke informatie is niet gratis. Het NTvG investeert veel geld om het hoge niveau van haar artikelen te waarborgen, door een proces van peer-review en redactievoering. Het NTvG kan alleen bestaan als er voldoende betaalde abonnementen zijn. Het is niet de bedoeling dat onze artikelen worden verspreid zonder betaling. Wij rekenen op uw medewerking.

Wie geeft toestemming voor behandeling van kind?

A.C. (Aart) Hendriks

Juridische achtergrond

Ook voor de behandeling van een kind heeft de arts toestemming nodig. Wie die toestemming moet geven, is afhankelijk van 3 factoren. In de eerste plaats is de leeftijd van het kind van belang. Die leeftijd bepaalt doorgaans of de toestemming van het kind voldoende is of dat de personen die het gezag hebben over het kind ook, of zelfs als enigen toestemming moeten geven voor een behandeling. Ten tweede moet worden gekeken bij wie het gezag over het kind ligt. Ten derde is van belang of er sprake is van een bijzondere situatie.

In alle gevallen dient u als arts het kind maximaal te informeren over de voorgestelde behandeling.

Leeftijd van het kind

In ons land zijn personen vanaf 18 jaar meerderjarig ('volwassen'). Vanaf die leeftijd worden ze geacht zelfstandig rechtshandelingen te verrichten, waaronder het sluiten van een contract, het aanschaffen van producten en het aangaan van andere verplichtingen waaraan een prijskaartje is verbonden. Tot hun 18e spreken we over minderjarigen. Anders dan meerderjarigen zijn minderjarigen volgens de wet niet bevoegd om zelfstandig handelingen te verrichten die gericht zijn op rechtsgevolg. Voor het doen van dergelijke handelingen hebben minderjarigen de toestemming nodig van degenen die het gezag over hen hebben. Doorgaans berust dit gezag bij de biologische vader en moeder, maar zoals we later zullen zien kan het ouderlijk gezag ook bij andere personen liggen, of kan het kind onder het gezag van een voogd vallen.

Voor de gezondheidszorg geldt een iets andere leeftijdsregeling dan gewoonlijk is in het recht. De Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) onderscheidt namelijk bij minderjarigen 3 leeftijdscategorieën: kinderen jonger dan 12 jaar, kinderen van 12-15 jaar en kinderen van 16 en 17 jaar. Anders gezegd, volgens de WGBO heb je drie soorten minderjarigen.

<u>leeftijd kind</u>	<u>toestemming kind</u>	<u>twee ouders hebben gezag*</u>	<u>één ouder heeft gezag◊</u>	<u>geen ouder heeft gezag‡</u>	<u>wettelijke regeling</u>
0-11 jaar	-	beide ouders	ouder met gezag	voogd	Art. 7:465 lid 1 BW (= WGBO)
12-15 jaar	kind én ... -->	beide ouders	ouder met gezag	voogd	Art. 7:450 lid 2 BW (= WGBO)
12-15 jaar maar niet wilsbekwaam	-	beide ouders	ouder met gezag	voogd	Art. 7:465 lid 2 BW (= WGBO)
16-17 jaar	kind alleen	-	-	-	Art. 7:450 lid 1 BW (= WGBO)
16-17 jaar maar niet wilsbekwaam	-	beide ouders	ouder met gezag	voogd	Art. 7:465 lid 3 BW (= WGBO)
18 jaar en ouder (meerderjarig)	'kind' alleen	-	-	-	Art. 7:450 lid 1 BW (= WGBO)
18 jaar of ouder (meerderjarig) maar niet wilsbekwaam	-	beide ouders	ouder met gezag	mentor of curator dan wel, bij het ontbreken van een mentor of curator, een door de patiënt gemachtigde, dan wel bij het ontbreken daarvan, de echtgenoot/partner of levensgezel van patiënt, dan wel een ouder, kind, broer of zus	Art. 7:465 lid 2 en 3 BW (= WGBO)

* Bijv. ouders getrouwd/partnerschap of de vader/de vrouw van de moeder heeft kind erkend.
 ◊ Bijv. ouders niet getrouwd/geen partnerschap en vader/partner heeft kind niet erkend.
 ‡ Geen ouders met gezag en kind staat onder voogdij, of meerderjarige staat onder mentorschap of curatele.

Tabel
Toestemming voor geneeskundige behandeling

Kinderen jonger dan 12 jaar zijn volgens de WGBO nog te jong om zelf hun rechten uit te oefenen en zelf rechtshandelingen te verrichten, waaronder het beslissen over een behandeling. Bij dergelijke beslissingen worden deze kinderen vertegenwoordigd door hun ouders of een andere vertegenwoordiger (meer over andere vertegenwoordigers in de paragraaf 'Ouderlijk gezag'). Die vertegenwoordigers moeten daarom door de arts worden geïnformeerd over de voorgenomen behandeling. Deze informatieplicht geldt ook jegens het kind, rekening houdend met diens bevattingsvermogen. De omstandigheid dat een kind met slechts de vader of de moeder of een andere naaste op het spreekuur komt, doet aan dit uitgangspunt niet af: volgens de wet moeten beide personen met ouderlijk gezag instemmen met de behandeling.

Bij kinderen van 12 tot en met 15 jaar is naast de toestemming van het kind de toestemming van de vader en moeder dan wel andere vertegenwoordiger nodig. Dat betekent dat de arts behalve het kind ook deze ouders of vertegenwoordiger moet informeren over de voorgestelde behandeling.

Volgens de WGBO zijn minderjarigen van 16 en 17 jaar zelfstandig bekwaam tot het aangaan van een behandelingsovereenkomst en tot het verrichten van rechtshandelingen die daarmee onmiddellijk verband houden. De toestemming van vader en moeder of andere vertegenwoordiger voor een behandeling is derhalve niet meer nodig. Sterker, zonder de toestemming van het kind mogen artsen de vader en moeder of een andere vertegenwoordiger niet meer informeren over een voorgestelde behandeling en hoe die behandeling is afgelopen. Artsen die dat toch doen, schenden hun beroepsgeheim.

Ouderlijk gezag

Ouders hebben in Nederland – zoals dat juridisch heet – de plicht en het recht om hun kinderen te verzorgen en op te voeden. Dit wordt het ouderlijk gezag genoemd. Vaders en moeders met ouderlijk gezag treden daarom op als de vertegenwoordigers van hun kinderen bij zaken als schoolkeuze, lidmaatschap van een sportvereniging en in de zorg. Zoals gezegd, volgens de WGBO geldt met betrekking tot behandelingen dat vaders en moeders met ouderlijk gezag vertegenwoordiger zijn van hun kind tot en met diens 15e jaar. Dit betekent dat volgens de WGBO ook vaders en moeders met gezag toestemming moeten geven voor de behandeling. In de praktijk wordt die regel, terecht, minder strikt uitgelegd. De toestemming van slechts een van beide ouders met gezag is voldoende als er sprake is van een niet-ingrijpende, medisch noodzakelijke of medisch gebruikelijke behandeling. Denk daarbij aan een behandeling van verkoudheid of een gebroken been. Let wel: dan moet u als arts geen aanwijzingen hebben dat de andere ouder met gezag het niet met deze behandeling eens is of anderszins van mening is dat de behandeling waarvoor de ouder met gezag

toestemming geeft, in strijd is met de eisen van het goed hulpverlenerschap.

Maar wie hebben nu het ouderlijk gezag? Het ouderlijk gezag berust in de regel bij de vader en moeder van een kind, die op het tijdstip waarop het kind werd geboren – of geadopteerd – met elkaar gehuwd waren of een geregistreerd partnerschap hadden. Bij bijvoorbeeld twee moeders met een huwelijk of geregistreerd partnerschap is dat niet anders. Zij zijn in juridische zin gelijk aan een koppel bestaande uit man en vrouw. Of er sprake is van genetisch ouderschap doet er in geen van deze gevallen toe. Wel anders is dit bij een kind met twee vaders; willen beide vaders het ouderlijk gezag krijgen, dan is daarvoor een beslissing van de rechter nodig. Tot die tijd blijft ook de moeder van het kind met ouderlijk gezag bekleed. In alle gevallen geldt dat het ouderlijk gezag maximaal door twee personen kan worden uitgeoefend en bijvoorbeeld niet door twee moeders en de zaaddonor, of welke andere combinatie van drie of meer personen ook.

Is de moeder van het kind niet gehuwd en heeft zij ten tijde van de geboorte van het kind geen geregistreerd partnerschap met haar partner, man of vrouw, dan oefent zij alleen het ouderlijk gezag uit. Voor medische behandelingen van het kind tot 16 jaar is alleen haar toestemming nodig. De rechtbank kan de – eventueel nieuwe – partner van de moeder, man of vrouw, alsnog het ouderlijk gezag toekennen indien hij of zij het kind heeft erkend en samen met de moeder met gezag een aanvraag tot gezamenlijk gezag heeft ingediend bij de rechtbank. Tot die tijd heeft de partner van de moeder, ook al is hij de genetische vader van het kind, geen gezag over het kind.

Hoe zit het met ouderlijk gezag na echtscheiding? Een echtscheiding of einde van een geregistreerd partnerschap brengt in de regel geen verandering met zich mee in het ouderlijk gezag. Dat betekent dat vader en moeder ook na echtscheiding het ouderlijk gezag blijven uitoefenen en dus ook voor iedere behandeling hun toestemming moeten geven. Let op: bij een kind van gescheiden ouders kunt u er als arts minder op vertrouwen dat de niet aanwezige ouder met gezag instemt met de behandeling waarvoor de wel aanwezige ouder met gezag toestemming heeft gegeven. Dit geldt in het bijzonder wanneer de ene ouder met gezag wenst dat het kind wordt gezien door bijvoorbeeld een psycholoog wegens vermoedens van misbruik door de andere ouder met gezag.

Hoe weet u nu als arts of vaders en moeders het ouderlijk gezag hebben? Het verstandigst is het om dit bij vaders en moeders na te vragen, bijvoorbeeld op het moment dat u elkaar voor het eerst ontmoet of rond de geboorte van het kind. Bij twijfel kunt u ook het gezagsregister raadplegen, een via de rechtbank beschikbaar gesteld, openbaar register. Bij iedere rechtbank kunt u een uittreksel uit dit register aanvragen.¹ Er wordt niet van u verlangd dat u bij ieder contact met vaders en moeders navraagt of er veranderingen hebben plaatsgevonden ten aanzien van het ouderlijk gezag. Een dergelijke verandering kan overigens wel plaatsvinden, bijvoorbeeld indien de rechtbank het ouderlijk gezag toekent aan een van de ouders of indien een gezagdragende ouder komt te overlijden en de overlevende gezagdragende ouder samen met een nieuwe partner het gezag over het kind aanvraagt.

Valkuilen

Op alle regels bestaan uitzonderingen. De eerste uitzondering betreft kinderen tot 18 jaar die niet in staat zijn tot een redelijke waardering van hun belangen ter zake. Hiermee wordt kortweg bedoeld dat zij niet wilsbekwaam zijn om toestemming voor een behandeling te geven of te weigeren. Voor deze groep kinderen blijft de toestemming van de met gezag belaste vader en moeder nodig, ook al zijn de kinderen 16 of 17 jaar.

Ten tweede kan het zo zijn dat een kind geen ouders met gezag heeft. Dat kan verschillende oorzaken hebben, zoals het overlijden van de ouders of de omstandigheid dat de vader en moeder van het kind niet in staat worden geacht het ouderlijk gezag te bekleden. De rechter benoemt dan een voogd. Deze heeft dezelfde bevoegdheden als een ouder met gezag. Voor een medische behandeling bij een kind tot 16 jaar moet dan de voogd toestemming geven. Wees u ervan bewust dat een gezinsvoogd niet hetzelfde is als een voogd en evenmin dezelfde bevoegdheden heeft als een voogd; een gezinsvoogd is er slechts ter ondersteuning van een gezin en heeft geen gezag. Dat laatste geldt ook voor pleegouders. Deze laatste verzorgen een kind, maar voor behandelingen blijft de toestemming van de voogd – of met gezag belaste ouders – nodig.

Resteert de categorie behandelingen die niet op genezing zijn gericht. Minderjarigen mogen alleen deelnemen aan medisch-wetenschappelijk onderzoek indien de gezagdragende vader en moeder daarmee schriftelijk hebben ingestemd. Deze eis geldt – anders dan bij een geneeskundige behandeling – tot het kind 18 jaar is. Proefpersonen van 12 tot 18 jaar moeten daarnaast zelf schriftelijk instemmen met deelname aan medisch-wetenschappelijk onderzoek.

Voor orgaandonatie bij leven door minderjarigen geldt het volgende. Volgens de wet mogen kinderen vanaf 12 jaar uitsluitend een regenererend orgaan afstaan, en dit alleen ten behoeve van implantatie bij een bloedverwant tot de 2e graad en met toestemming van het kind, de vader en moeder met gezag én de kinderrechter. Bij kinderen tot 12 jaar mag dit uitsluitend bij een regenererend orgaan en als het kind een zwaarwegend belang heeft bij het afwenden van het levensgevaar van de betreffende bloedverwant. Vaders en moeders met gezag en de kinderrechter moeten toestemming geven. Als het om orgaandonatie gaat, geldt dat in plaats

van de vaders en moeders met gezag ook de voogd toestemming kan geven.

Tot slot geldt dat in Nederland kinderen van 16 en 17 jaar in aanmerking komen voor euthanasie als hun vader en moeder bij de besluitvorming betrokken zijn. Voor kinderen tussen de 12-16 jaar moeten de vaders en moeders zelfs toestemming geven voor het verzoek om euthanasie. In plaats van de ouders met gezag kan ook een voogd toestemming geven. Kinderen tot 12 jaar komen thans niet in aanmerking voor euthanasie.

Belangrijkste valkuil bij dit alles blijft dat u als goed hulpverlener moet kijken of de gevraagde behandeling getuigt van goede zorg en dat u niet te snel aanneemt dat de niet-aanwezige ouder met gezag instemt met de behandeling.

Antwoord

De regels over toestemming voor de behandeling van een kind zijn niet eenvoudig. Belangrijkst om op te letten zijn ten eerste de leeftijd van het kind, ten tweede de vraag wie het gezag heeft over het kind en ten derde of er zich geen bijzondere situatie voordoet.

- Online artikel en reageren op [ntvg.nl/D4771](https://www.ntvg.nl/D4771)
- Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, departement Publiekrecht, Leiden: prof.mr.dr. A.C. Hendriks, jurist.
- Contact: A.C. Hendriks (a.c.hendriks@law.leidenuniv.nl)
- Belangenconflict en financiële ondersteuning: geen gemeld.
- Aanvaard op 19 februari 2020

Citeer als: Ned Tijdschr Geneeskd. 2020;164:D4771

Literatuur

1. <https://www.rechtspraak.nl/Registers/Gezagsregister>